

## 3. Helpiön tapettitehdas

### **Kuulutus**

*(merkkiääni)*

Helpiön tapettitehdas

### **Matkaaja**

Mikä tuolta puiden takaa piirtyy katukuvaan? Puhtaaksi muurattua tiiltä funktionalismin hengessä, onpa siinä viehättävä julkisivu teollisuusrakennukselle. Sehän on entinen tapettitehdas! Kotimaisia paperitapetteja on ilmestynyt jo 1700-luvun puolivälistä asti. 1800-luvulla tapettien käyttö yleistyi, kun ensimmäiset suomalaiset tapettitehtaat perustettiin. 1870-luvulla tapettien valmistuksessa siirryttiin käsin painannasta höyrykonevalmistukseen.

Helpiön funkkishenkinen tapettitehdas on yksi kolmesta tapettitehtaasta, jotka muodostivat Toijala teollisuuden selkärangan pitkälle 1900-luvulle. Tapettien valmistuksesta tuli 1900-luvun alussa nopeasti Toijalan merkittävin teollisuuden haara. Vuonna 1938 Toijalan ulkopuolella Suomessa valmistettiin yli kaksi miljoonaa tapettirullaa ja Toijalassa lisäksi suunnilleen saman verran. Tapettitehtailijat rakennuttivat ensimmäiset suuret tehdasrakennukset Toijalaan.

*(kävelyn ääniä lyhyesti)*

Täällä on kyltti aiheesta. Toijalan ensimmäisen tapettitehtaan perustivat Juho V. Hellberg, Emil Syrén ja Anselm Saarinen vuonna 1903. Toijala valikoitui tapettitehtaan paikaksi, sillä Saarinen oli aiemmin ostanut sieltä huvilan. Huvilan maat myytiin tuoreelle yritykselle tapettitehtaan paikaksi. J. V. Hellberg kumppaneineen oli tutustunut liiketoimintaan, mutta ei niinkään tapettien valmistamiseen. ”Tuskin tiesi ainoakaan, miten tapetin valmistus todellisuudessa tapahtui”, kerrotaan Hellbergin sanoneen.

Tehtaan toiminta suuntautui aluksi etupäässä vientiin. Tärkeimpiä vientimaita olivat Venäjä ja Itämeren maat. Tapetin menekki oli melko varmaa ja säännöllistä, joten työläisten asema tehtaalla oli suhteellisen vakaata. Samat henkilöt pysyivät tehtaalla töissä vuosikausia. Pakkamestari Aino Parikka kävi yli 50 vuotta töissä tapettitehtaalla Sotkialta. Hän käveli 14 kilometrin matkan työhön säässä kuin säässä.

1933 yhtiön omistus siirtyi Hellbergin perikunnalle J.V. Hellbergin kuoltua. Tehtaan teknilliseksi johtajaksi valittiin Jonni Helpiö ja kaupalliseksi johtajaksi Mauno Helpiö. He olivat suomentaneet sukunimensä Hellbergistä Helpiöksi. Uusi teollisuustontti ostettiin Nahkialan Iso-Pennolan talolta 1912. Tontin nykyinen, kellarin ja kaksi kerrosta käsittävä tiilinen tehdasrakennus valmistui Heikki Tiitolan rakennustoimiston piirustuksin vuonna 1938, ja sitä on myöhemmin laajennettu. Uudessa tehdassalissa painettiin tapettia viidellä koneella ja työntekijöiden lukumäärä nousi kolmeenkymmeneenviiteen.

Tehtaan johtaja J.V. Hellberg alkoi miettiä 1920-luvun lopulla omien tapettimallien suunnittelijaa. Hän päätti soittaa Ateneumin kuvataidekouluun kysyäkseen, löytyisikö sieltä sopivaa tapettien suunnittelijaa. Yksi löytyi: Saimi Hämäläinen. Johtajan ja nuoren opiskelijan ensimmäisen tapaamisen seurauksena syntyi 42 luonnosta, ja niin työpaikka varmistui jo vuonna 1928 ennen koulun päättämistä. Saimi Hämäläinen valmistui piirustuksenopettajaksi Ateneumista ja aloitti työnsä tapettitehtaan suunnittelijana. Hän pysyi pestissä lähes neljäkymmentä vuotta aina vuoteen 1965 asti. Uransa aikana Saimi Hämäläinen suunnitteli tehtaalle lähes 4000 tapettimallia. Aiemmin tapetteja oli tehty suurimmaksi osaksi tuontimallien mukaan. Saimi Hämäläinen oli Suomessa ensimmäinen ja todennäköisesti ainoa, joka piirsi ja suunnitteli tapetteja kuukausipalkalla. Yhteen aikaan Suomessa kotien seiniltä löytyikin suurella todennäköisyydellä juuri Saimi Hämäläisen suunnittelema tapetti. Mallit kiinnostivat ostajia, ja taiteilijaa sanottiin Suomen kotien kaunistajaksi.

Työ tehtaalle sujui Saimi Hämäläisen omien aikataulujen mukaan ja vaikka kotona. ”Silloin ei tarvinnut kokea mitään pakkoa, kun ei ollut sidottuna tuntiin, ei päivään eikä paikkaan, vaan sai piirtää silloin kun halusi”, on Hämäläinen kertonut työstään. Hänen oma ateljeensa sijaitsi vuosia puutarhan keskellä saunakamarissa Pokerontiellä. Hämäläinen asui yhdessä elämänkumppaninsa, kirjailija, opetusneuvos Hilda Huntuvuoren kanssa. Nuorempana taiteilija työskenteli usein öisinkin, mutta iän myötä ja Hilda Huntuvuoren muutettua taloon yötyöt jäivät.

Tapettien lisäksi Saimi Hämäläinen tunnettiin kukka- ja maisemamaalarina. Hämäläisen taide oli mallilleen uskollista ja naturalistista. Saimi Hämäläinen on kertonut saaneensa aiheita ja ideoita töihinsä arkisista asioista, ulkona liikkeessä, luonnosta, liikkeiden näyteikkunoista, pilvistä tai jopa kerman kaatamisesta kahvin sekaan. ”Ei sitä tarvitse ottaa raskaasti. Se käy joustavasti, se on uskoa itseensä ja työhönsä. Kun otin kynän, liidun tai

siveltimen käteeni, se lähti siitä. Tie ei koskaan ole noussut pystyyn”, Hämäläinen kertoi työskentelystään Elämänsisältö-kirjassa. Saimi Hämäläinen sai elämäntyöstään International Wallpaper Manufacturers Association -mitalin eli Kansainvälisen tapetinvalmistajayhdistyksen mitalin vuonna 1975.

*(merkkiääni)*

lähteet: Favorin Martti, Akaan historia kolmas osa 1914-1976 (2008)  
Kosonen Juha, ”Elävä malli on ikuistettu useisiin kuviin – Akaa-Seura sai taiteilija Saimi Hämäläisen opiskeluajan harjoitelmia” artikkeli Akaan Seutu (2020)  
Kosonen Juha, ”Saimi kaunisti Suomen koteja” artikkeli Akaan Seutu (2014)  
Sjöblom Liisa, Helpiön suku 1864-2021 (2021)  
Suvanto Pekka, Akaan historia II osa (1954)  
Toijalan rakennuskulttuuri ja kulttuurimaisema selvitys (2009)  
Vuolle-Selki Tuula, Ensimmäinen tapettitehdas perustettiin Toijalaan vuonna 1903 – Vaikeista alkuvuosista ulkomaanmarkkinoille, Akaan Seudun artikkeli (2019)